

(II) Ж 50.253
№ 1(2012)

країнське Товариство "Просвіта"
ім.Т.Г.Шевченка
Інформаційно-аналітичне видання
Ялтинського осередку

Обніміться ж, брати мої.
Молю вас, благаю!

Т.Г.ШЕВЧЕНКО

Ялтинська Світлиця

№ I
Ялта, 2012

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00456281 (Q)

Всеукраїнське Товариство "Просвіта"
ім.Т.Г.Шевченка.

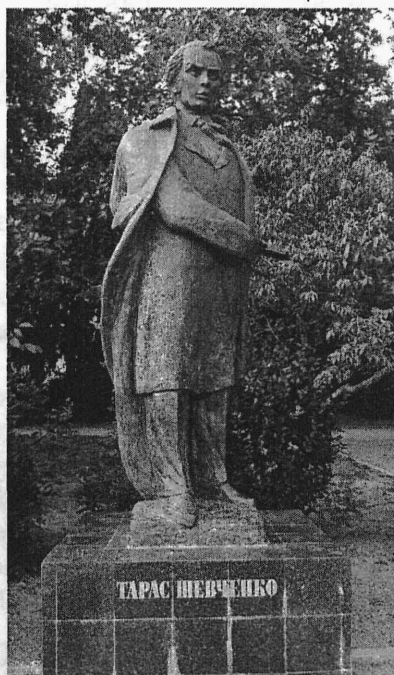
Інформаційно-аналітичне видання Ялтинського
осередку.

Обніміться ж, брати мої.

Молю вас, благаю!

Т.Г.ШЕВЧЕНКО

ЯЛТИНЬСКА СВІТЛИЦЯ

№ I
Ялта, 2012

Львівська національна
наукова бібліотека
України імені В.Стефаника

Друкується за рішенням Ради Ялтинського Осередку
Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім.Т.Г.Шевченка.

Ялтинська Світлиця **№ 1. Ялта, 2012р.**

Інформаційно-аналітичне видання Ялтинського осередку Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім.Т.Г.Шевченка “Ялтинська Світлиця” представляє в №1 за 2012 рік статтю Голови Ялтинської “Просвіти” Володимира Олійника “Першочергові завдання Ялтинської “Просвіти””.

Тут же розміщено наукове дослідження нашого гостя з Москви, ректора Українського Університету в Москві(УУМ), доктора історичних наук, академіка Віктора Ідзя “Християнсько-державний символізм у грошовій системі України-Русі Х-ХІ століть”.

В цьому ж числі поміщено вірш українського поета з Ялти, Віталія Мороза “Стережіться ворогів між нас”.

**На обкладинці фото пам’ятника Т.Г.Шевченку в Ялті.
Скульптор Л.Молодожанін.**

**Головний редактор Ялтинськ Світлиці,
Голова Ялтинської Просвіти - Володимир Олійник**

ISBN 966-665-347-2

Володимир Олійник

Першочергові завдання Ялтинської “Просвіти”

В першу чергу в 2012 році нашій організації треба вирішити велику проблему підвищення рівня саморганізації та дисципліни в Ялтинській “Просвіті”.

Сам процес ведення зборів, дотримання порядку на зборах - є першим критерієм дисципліни в нашій організації.

Кожний член та учасник зборів Ялтинської “Просвіти”, коли йому надається слово для виступу, 3-5 хвилин, повинен спокійно без емоцій та галасу висловити свою думку з приводу вирішення тієї чи іншої проблеми в Ялтинській “Просвіті”.

Кожний член Ялтинської “Просвіти” повинен висловити своє бачення вирішення того чи іншого питання не перебиваючи іншого. Після всіх виступів підводиться загальний знаменник і вибирається найкраща думка і шляхом голосування всіх членів “Просвіти”, приймається рішення та напрямок роботи Ялтинської “Просвіти”. Пізніше час покаже, чия була думка важливіша, справедливіша і власне вона, привела до бажаного результату у вирішенні тих чи інших питань Ялтинської “Просвіти”.

Така точно продумана діяльність всіх членів Ялтинської “Просвіти” приведе до результативної діяльності, виявить більш здібних і талановитих просвітян.

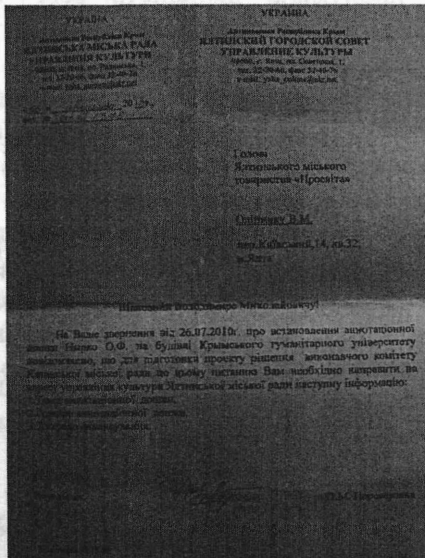
Сьогодні наша Ялтинська “Просвіта” повинна вести постійну пропаганду серед населення міста Ялти, українців, українських організацій, з метою залучення їх до співпраці у вирішенні українських справ та громадських питань у місті Ялті.

В першу чергу нам треба вирішити проблему встановлення меморіальної дошки першому голові та засновнику Ялтинської “Просвіти” Олексію Нирку, який був палким борцем за відродження української культури в Ялті, Криму, зокрема українського мистецтва гри на бандурі. Можна наголосити, що на звернення Ялтинської “Просвіти” -

Голові Інформаційно-просвітницького центру
в Ялті О.Ф.

Ваше лист, звернувшись до якого, я хотів попросити
визначити місце встановлення пам'ятки
в Ялті на будівлю Кримського
державного гуманітарного університету –
вулиця Сікста Федорівна.
Микола В.Ф. – заслужений працівник
культури України, державний
співробітник, який, будучи
членом правління інформційно-просвітницького
центру, виконував велику роботу з
створення меморіальної дошки
в Ялті в пам'ять про
визначного діяча української культури
Микола Федоровича Сіксту Федорівна.
Ваше лист, звернувшись до якого, я хотів попросити
визначити місце встановлення пам'ятки
в Ялті на будівлю Кримського
державного гуманітарного університету –
вулиця Сікста Федорівна.
Микола В.Ф. – заслужений працівник
культури України, державний
співробітник, який, будучи
членом правління інформційно-просвітницького
центру, виконував велику роботу з
створення меморіальної дошки
в Ялті в пам'ять про
визначного діяча української культури
Микола Федоровича Сіксту Федорівна.

влада міста Ялти, своєю офіційною відповіддю дала принципову згоду на встановлення меморіальної дошки по місцю праці в Кримському Гуманітарному Університеті, Олекія Нирка.

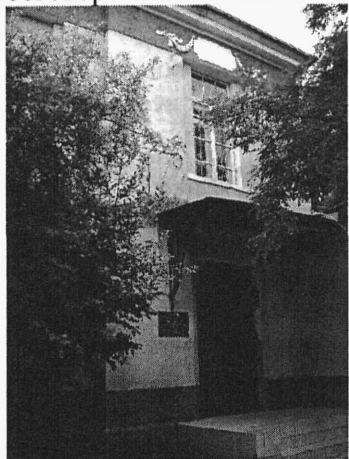

Зараз слід заручитися такою ж письмовою згодою, та узгодити напис на меморіальній дошці з керівництвом Кримського

Гуманітарного Університету.

Що стосується самої меморіальної дошки то її пообіцяли виготовити ялтинські митці.

Було б добре, щоб і це питання у продовж 2012 року ми обговорили і знайшли шляхи його остаточного вирішення.

Безсумнівним є одне, ця меморіальна дошка на честь засновника та першого голови Ялтинської “Просвіти”, О.Нирка, повинна бути встановлена на університетському корпусі де він колекціонував стародавні бандури, працював з колективом бандуристів і де у продовж 10-ти літь знаходився заснований ним “Центр Кобзарства Криму та Кубані”.

Деколи чується такий голос і висловлювання: ”а кому це потрібно, і що це нам всім в “Просвіті” дасть? Чи потрібно це вже Олексію Федоровичу Нирку?...”.

Сходимо на його могилу та запитаємо? - Відповідь зрозуміла, це потрібно нам, це потрібно українській історії в Ялті, це потрібно підростаючому українському поколінню в Ялті, Криму й в Україні.

Такого рівня особистості як Олексій Нирко, його самовіддача всьому українському, формує в українців і не тільки міста Ялти, завантажує світ уяви, від якої формується українська свідомість... В результаті такої української патріотичної діяльності О.Нирка, свідомість скеровує наші дії і вчинки на благо розвитку української справи в Ялті.

Палкий український патріот, засновник та перший голова Ялтинської “Просвіти”, Олексій Федорович Нирко, увіковічений пам’ятю та меморіальною дошкою послужить взірцем і прикладом для нас, українців. Увіковічення пам’яті про діяльність О.Нирка потрібна не тільки нинішньому але і прийдешньому поколінню в місті Ялті...

Що стосується наших поточних міських питань, то Ялтинська “Просвіта” повинна займатися і певними економічними питаннями та питання життєдіяльності та добробуту ялтинців.

Одного разу в міській раді Ялти вже піднімалося питання створення ” Народного ринку”, на якому би не мафія заправляла, а

достойна громада з представників організацій міста Ялти, в тому числі й від “Просвіта”, Одного разу міський голова О.Боярчук висловив думку, що такий “Народний Ринок” можна створити на території колишнього молокозаводу, оскільки це вигідне розташування. Оскільки це місце ще не викупили приватні підприємці, цей “Народний Ринок” слід негайно облаштовувати.

Нам, просвітянам, треба привернути увагу міської влади на проблеми нашої української школи. Оскільки були неодноразові обіцянки від представників міської влади, що у школі буде спортивний зал, буде добудовано ще оден поверх для навчальних класів, однак цього всього не сталося...Зараз Ялтинська “Просвіта” повинна добиватися, щоби ялтинська влада виділила кошти на ремонт нашої української школи та її підготовку до нового навчального року. Ще раз нам, просвітянам, треба звернутися до міської влади з клопотання проведення благоустрою території біля пам’ятника. Т.Г.Шевченка. Від міської влади були обіцянки, що така робота буде проведена і територія буде облаштована.

Хотілося, щоб урочистості біля пам’ятника Т.Г.Шевченка, які міська влада проводить до Дня Незалежності, до Дня народження Т.Г.Шевченка, до Дня Конституції, проходили синхронно із заходами “Просвіти ” та іншими українськими громадськими та державними організаціями міста Ялти.

У висновок наголошу, що Ялтинська “Просвіта” не тільки співпрацює з усіма українськими державними та громадськими організаціями Ялти, українськими політичними партіями державницького спрямування, але й з українськими організаціями в Росії, зокрема Українським Університетом та Українським Історичним Клубом м. Москви, які очолює доктор історичних наук, професор, академік В.С.Ідзьо.

Віктор Ідзьо

Християнсько-державний символізм у грошовій системі України-Русі X-XI століть

Християнсько-державний символізм тисячолітньої давності Української держави та української національно-грошової системи, майже не вивчена. Актуальність вивчення її очевидна внаслідок святкування цього 2012 року, 20-ти річчя з часу заснування у 1992 році, першого за всю історію Росії - Українського державного

університету в місті Москві(1992-2012рр.), головним досягненням якого, за 20 років є видання XVIII томів Наукових Вісників, де одна, наукова праця, з його доробку "Християнсько-державний символізм у грошовій системі України-Русі X-XI століть" - пропонується на членам Ялтинської "Просвіти".

Наявність грошової системи в українців на прадавній українській грошовій одиниці, гривні, яка дісталася нинішнім українцям через призму тисячолітньої давності є історичною реальністю. Вона, як засвідчують джерела, складається з фінансової системи перших великих володарів України-Русі: Володимира Святославовича, Святополка Володимировича, Ярослава Володимировича. Всі українські монети періоди X-XI століть, являються важливим важелем у вивченні питання грошової системи староукраїнської держави в час її найбільшого політичного розквіту. Як відомо на сьогоднішній день історичній науці відомо 340 екземплярів староукраїнських монет X-XI ст., що виявлені серед українських старожитностей в Санкт-Петербурзі, в Ермітажі. Всі виявлені стародавні українські гривні яскраво розповідають про розквіт торгово-економічних та фінансових відносин в стародавній Україні-Русі у X-XI століттях.

Із сукупності свідчень можна наголосити, що власне в цей час володарі України-Русі намагаючись зміцнити політичну владу в Україні-Русі, в зв'язку з чим приділяли велику увагу економіці староукраїнської держави і зокрема її грошовій системі. Як бачимо із свідчень джерел і археологічних матеріалів виникнення фінансової системи в X ст. було підготовлено всіма зусиллями економічного і політичного розвитку. Зміцнення влади, прийняття християнства заставило володарів України-Русі запровадити стабільну фінансову систему на основі нової грошової одиниці-монети, візантійського разку-гривні[1].

Самі обставини введення золотих та срібних монет-гривен були зумовлені переняттям Україною-Руссю фінансової системи Візантійської імперії, яка внаслідок хрещення України-Русі та включення останньої в культурну та торгову систему імперії, запозичила в останньої і фінансово-грошову систему. Результатом запозичення стали різної гідності староукраїнські монети, які зафіксували для наступних українських поколінь факт староукраїнської державності та її грошово-фінансової системи, водночас засвідчують факт високого ремесла та мистецтва, писемності як і культури взагалі в

українській державі в X-XI століттях[2].

Окрім символів державної влади в монети вкладався і новий релігійний зміст, який в принципі дублював систему візантійського монетного мистецтва. Випуск староукраїнських монет було політичною декларацією великої Української держави. Як бачимо із випущених перших монет Володимира Святославовича вони були золотими і срібними. Що стосується золотих монет, то вони всі були випущені одного типу.

Рис.1 Золота гривня великого князя Володимира Святославовича

На одній стороні монети був зображений Ісус Христос, на другій стороні великий князь Володимир з написом: "Владимир, а се його злато"[3]. Приблизно такі самі написи були на всіх типах срібних монет. Де на одній стороні срібної монети було написано: "Володимир на столі, а це його срібло", а з другої сторони розміщувався різних видів Тризуб - герб Української держави[4].

Подаємо срібну гривню Володимира Святославовича, яка класифікується вченими як монета першого типу.

Рис.2 Срібна гривня великого князя Володимира Святославовича (тип I)

Подаємо срібну гривню Володимира Святославовича, яка класифікується вченими як монета другого типу.

**Рис.3 Срібна гривня великого князя Володимира Святославовича
тип (II)**

Подаємо срібну гривню Володимира Святославовича, яка класифікується вченими як монета другого типу.

**Рис.3 Срібна гривня великого князя Володимира Святославовича
тип (III)**

Як бачимо, на всіх перших староукраїнських монетах - з однієї сторони монети, образ володаря України-Русі Володимира Святославовича з християнськими символами влади, з другої сторони монети символ християнської релігії, образ Ісуса Христа, який чергується з символом-гербом Української держави – Тризубом. На нашу думку така спорідненість зображень на монетах не випадкова, вона уособлює священність князівської особи, її християнську виключність.

**Рис. 4 Срібна гривня великого князя Володимира Святославовича
тип (IV)**

Така сама система чеканки і зображень спостерігається на

монетах Ярослава Мудрого, про монетну систему якого мова піде даліше.

Як бачимо із всіх перших монет Володимира Святославовича, вони виготовлені при певній професійній підготовці штемпелів для їх чеканки, що може говорити, що уже при Володимирі Святославовичу в Києві, була спроба налагодження першого українського монетного двору, який міг функціонувати на зразок візантійського, звичайно в значно скромнішому вигляді. Дослідники вважають, що монети виготовлялись, як золоті так і срібні з литих заготовок[5].

Наявність монетної системи для України-Русі зумовлювалась як політичною так і релігійною необхідністю. Значення її дуже велике і слабо вивчене, оскільки тільки сьогодні в рамках відновленої української держави ми можемо зрозуміти необхідність наявного факту існування 1000-літньої української державної чеканки[6].

Таким чином на сьогоднішній момент історичній науці відомі 11 золотих і 300 срібних монет Української держави X-XI ст. В основному це один тип золотої монети та чотири типи срібної монети великого кийського князя Володимира Святославовича, три типи монет великого кийського князя Святополка Володимировича, які ми подаємо нижче.

Рис.5 Срібна гривня великого князя Святополка Володимировича тип (I)

Рис.6 Срібна гривня Святополка великого князя Володимировича з іменем "Петрос" (тип II)

Рис.7. Срібна гривня великого князя Святополка Володимировича з іменем “Петрос”(тип III)

Особливою за чеканкою є один тип срібної монети великого київського князя Ярослава Володимировича[7].

Рис.8. Срібна гривня великого князя Ярослава Володимировича (Мудрого) (тип I)

Всі наявні типи монет, як золотих так і срібних нагадують візантійські монети-соліди Візантійської імперії X-XI століть. Однак на всіх київських монетах, як золотих так і срібних є зображення володаря України-Русі Володимира з великими очима, великим носом, великими густими вусами, побритою бородою. На голові подоба корони, як і у візантійських імператорів на монетах. Поряд символ християнства хрест, та української держави – Тризуб. Таким чином із монет проглядаються найстародавніший український портрет X століття, який чомусь ще не зацікавив українських мистецтвознавців. Не виключено, що власне цей портрет був використаний при ікононаписанні князя-хрестителя України-Русі. На монетах ми також проглядаємо трон українського володаря, одяг, головний убір. Особливо привертає увагу державний символ Української держави – Тризуб. Він являється ключовим символом на всіх монетах, і тим самим підкреслює свою велику значимість в політичному житті володаря Володимира і його великої держави[8].

Слід наголосити, що на монетах України-Русі X-XI ст. яскраво

продемонстрована християнська символіка держави. Вона на ряді монет Володимира Святославовича зафіксована як на лицевій стороні так і зворотній. Так на першому плані ми бачимо українського володаря з великим посохом якого вінчає великий хрест, на другій стороні цієї срібної монети типу I яскраво вибитий портрет Ісуса Христа. Як бачимо з монет, силует фігур Ісуса Христа, тримаючого книгу-біблію, схожий, з рештою візантійських прототипів Ісуса Христа, особливо похоже лице[9].

Наступний тип монет складають гроші Святополка Володимировича, які випускались в Києві в 1015-1016, та 1018 роках. Особливу увагу дослідників привертає різноманітність монет Святополка Володимировича з іменем "Петрос". На лицевій стороні зображений сидячий на троні великий князь Святополк Володимирович з християнською атрибутикою, великим посохом, вершину якого вінчає хрест. Ліва рука Святополка покладена на серце, що символізує вірності християнській вірі. З другої сторони зафіксовано персональний герб Святополка, одна частина якого закінчується хрестом. Третій тип монет Святополка Володимировича дещо відмінний від двох попередніх типів. На ньому зображено великого князя Святополка у весь ріст до половини тримаючого ліву руку на серці, а в правій, очевидно, посох з хрестом. В цей же час друга сторона монети дещо відмінна від попередніх двох типів монет. Так на ній зафіксований уже хрест дещо менших розмірів на князівському гербі-двозубі. На лицевій стороні монет Святополк зображений приблизно так як і Володимир Святославович, однак риси лица відрізняються від лица Володимира Святославовича, як і політична символіка Володимира Святославовича з другої сторони монети. Що стосується питання гербової символіки Святополка Володимировича то історична наука поки що немає ніяких точних концепцій щодо її пояснення[10]. Як бачимо із монет Святополка Володимировича князівський герб на монетах має вигляд двозубця з хрестом на вершині лівого зубця. Випуск цих монет очевидно проходив в 1015-1016 роках.

Останній же тип монет з іменем "Петор" очевидно слід віднести до 1017-1018 років, коли Святополк Володимирович відновив своє володарювання в Києві за допомогою свого тестя польського короля Болеслава Хороброго. Як вважають вчені, випуск своїх срібних монет з іменем Перта Святополк міг відновити по другому вокняженні в Києві. Вчені наголошують, що цілком можливо, що християнське ім'я Святополка було Петро, що відмічено на монетах[11].

Особливу увагу заслуговують срібні монети Ярослава Володимировича з зображеннями на лицевій стороні святого Георгія, під яким можна уловити лице самого Ярослава Мудрого і з другої сторони монети державного гербу України-Русі Тризуба з написом навколо “Ярославове срібло”[12].

Монети Ярослава Мудрого складаються з двох типів – срібних монет і мідних. На сьогоднішній день науці відомі 6 срібних монет Ярослава Мудрого і 10 мідних монет, які відлиті з срібних штампелів монет Ярослава Мудрого. Ще А.А.Кунік наголосив, що срібні монети Ярослава Мудрого з погрудним зображення святого Георгія у військовому обладунку дуже схожі до зображень святого на візантійських урядових перчатках[13].

Другу сторону “Серебра Ярослава” вінчає великий Тризуб, символ-герб Української держави X-XI ст. Тризубець Ярослава, як справедливо наголошують дослідники, дещо відрізняється від Тризуба Володимира Святославовича, передусім розміром. Однак наголошують дослідники, Ярославове срібло було відчеканене в Києві згідно монетною традицією чеканки великого князя Володимира[14].

Як бачимо із кількості наявних монет, які належать тільки трьом великим київським князям, чеканка українських монет продовжувалась впродовж 20-50 років і тривала з кінця X- по першу половину XI століття. Функціонування української грошової системи слід пов’язувати з фазою найбільшої економічної могутності централізованої української держави.

Чеканка монет була спробою створити власну українську грошову систему на противагу візантійському соліду та арабському дірхему, щоб вивільнити українську торгово-ремісничу систему від залежності від імпортової грошової системи. При такому ракурсі розгляду проблеми староукраїнська грошова система є важливим політичним пам’ятником у відновленій фінансово-грошовій системі сьогоднішньої української держави. Дійсно стародавні українські монети з зображеннями сидячих на престолі володарів України-Русі: Володимира Святославовича, Святополка Володимировича, Ярослава Володимировича з стародавнім українським державним знаком – Тризубом є прекрасним історичним документом X-XI ст. стародавньої української державності, дійшовших до нас через тисячоліття безпам’ятства. Ці староукраїнські пам’ятки важко переоцінити і вони безсумнівно є важливим історичним і політичним важелем по історії торгово-економічних та політичних відносин Української держави у

Х-ХІ століттях.

Виникнення грошової системи в час розквіту староукраїнської держави і епохальний час запровадження християнства, яскраво говорить про високий рівень політичної свідомості староукраїнського суспільства. Сама поява українських грошей з релігійним ухилом була стимулом утвердження в Україні-Русі християнства, як державної релігії та культури, що дає право нам наголошувати про необхідність вивчення староукраїнських грошей, як пам'ятників мистецтва та українського портретного живопису Х-ХІ століть. Під таким кутом зору, дана проблема потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. С.Бахрушин. К вопросу о крещении Киевской Руси. В кн. Религия и церковь в истории России. М. 1975, с. 19, с.24.
2. М.П.Сотников. И.Г.Спасский. Тысячелетие древнейших монет России. Сводный каталог русских монет X-XI веков. Ленинград. 1983, с.5.
3. И.Г.Спасский. Монеты и монетовидное золото и первые золотые Ивана III. Вестник Древней Истории. М. 1976, №8, с.127-128.
4. И.Г.Добровольский. И.В.Дубов. Ю.К.Кузьменко. Новые источники по истории Древней Руси. Вестник ЛГУ. 1978, №2, с.40-45.
5. И.Г.Спасский. Насущные вопросы изучения русских монет X-XI вв. СГЭ. 1961, вып.21, с.51-54.
6. В.О.Анохин. Гроші Київської Русі. В кн.: Археологія Української РСР, т.ІІІ. Ранньослов'янський та давньоруський періоди. Київ, 1975, с.376-380.
7. М.П.Сотникова. Итоги изучения русских монет X-XI вв. в Государственном Эрмитаже. В кн.: Прошлое нашей Родины в памятниках нумизматики. Л. 1977, с.4-11.
8. М.Ф.Котляр. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. Київ. 1971, с.28-35.
9. М.П.Сотников. И.Г.Спасский. Тысячелетие древнейших монет России. Сводный каталог русских монет X-XI веков. Ленинград. 1983, с.62-63.
10. Н.Чернов. О нежинских сребренниках с именем Петр. В кн.: Сборник снимком с предметов древности. Киев 1891, вып. 3-4, с.21-28.
11. И.М.Кульшер. История русского народного хозяйства. М. 1925, т.І, с.140-141.
12. А.А.Куник. О русско-византийских монетах Ярослава I Владимировича с изображением св. Георгия победоносца. Историко-нумизматическое исследование. Спб. 1860, с.72-74.
13. А.А.Куник. Розіскання о славяно-византийских монетах. Известие о найденном (в 1859 г.) Мекленбурге Владимировом серебре. ИАО, Спб. 1861, т.ІІІ, стб.69-74.
14. Н.Л.Леопардов. Возражения на «Заметки» г.Чернева о древнейших русских монетах. Продолжение брошюры «Два-три слова г.Черневу на его "Заметки о древнерусских монетах"». Киев. 1889, вып.2, с.1-23.

Віталій Мороз
Стережіться ворогів між нас

“Не утвердить себе
Людина беззаконням”. Пр.12:3

Разом нас багато,
Але ж багато й ворогів.
Не опонентами їх звати,
А кодлом хижих недругів.

Себе братами називають –
Самі нам підлості снують,
І тіло, й душу оскверняють,
Фальш і мерзоту завдають.

Нам Схід і Південь населяли
Московський кримінал, скоти,
Щоб Україну обживали
Злодії, урки і моти.

Розбійний ген у їхнім тілі,
Сприятливу спіймавши мить,
З оскаженілим, лютим рилом,
Якщо не з’їсть – хоч вкусить.

На помаранчевім майдані
Свободи чуються пісні,
Вже ваші, москалі, кайдани
На вільні руки затісні.

Бандитський Крим оскаженілий
Гризе Дніпрових круч граніт.
Облиш зуби недогнилі,
Московський шовініст-бандит!

Москві вже більш не панувати.
Імперій час збіга кінця.
Ідею волі не здолати!
То воля Господа-Отця!

**Інформаційно-аналітичне видання
Ялтинського осередку Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім.Т.Г.Шевченка**

Ялтинська Світлиця

№ І. Ялта, 2012р.

**Головний редактор,
Голова Ялтинської ”Просвіти” –
В.М.Олійник**

Інформаційно-аналітичні статті просимо надсилати на
адресу Товариства “Просвіти” міста Ялти:
98612, Україна, м.Ялта, провулок Київський, 14/32.

Підписано до друку 22.02.12.

Формат 60x84/16.Папір офсетний. Зам.№1.

Видруковано в видавництві Ялтинської “Просвіти”.

Тираж 100 екз.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО